

TÜRK DİL KURUMU
ANKARA (İ-3)

51

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-196/1

Sayın Orhan Şaik Gökay

Beşevler Otobüs Durağı Karşısı

Kayışdağı Caddesi

Göztepe,

Kadıköy-İSTANBUL

18.0 Ocak. 1965

اربعینده شمس ایچی

TÜRK DİL KURUMU

Yayın ve Tanıtma Kolu

Sayı: IV-2/51

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No DŞg-196/1

ANKARA, 12.1.1965

Tel: 12 44 24 - 12 44 34

Sayın Orhan Şaik Gökyay

Kurumumuzca hazırlanıp TRT'nin bütün radyolarında yayımlanan "Ana Dilimiz" programlarından birinde verilmek üzere sizinle "şiir dili" üzerinde bir söyleşi düşünülmüştür. Sorular ilişikte sunulmuştur. Vereceğiniz karşılıkların sorularla birlikte 5-6 daktilo sayfasını geçmemesini ve ocak ayı sonuna değin elimize geçecek şekilde gönderilmesini rica ederim.

Elimize geçecek metin söyleşi biçimine sokulacak, Yönetim Kurulu'nun şubat toplantısına geldiğinizde radyoevinde sesiniz banda alınacaktır. Daha önce herhangi bir şekilde Ankara'ya gelecek olursanız bu konuda görüşmek üzere Kurum'a uğramanızı da ayrıca rica eder, saygılarımı sunarım.

Genel Yazman

Ö. Aksoy
Ömer Asım Aksoy

- Hoş geldiniz, Sayın.....

-
1. İzin verirseniz, ilk sorumuz şu olacak size: Bugünkü Türkçeyle istediğiniz her şeyi verebiliyor musunuz şiirlerinizde? Yani, sizce Türkçemiz bugün yeterli bir dil mi?

-
2. Ne yapmalıyız o halde onu yeterli bir dil yapmak için?

-
3. Şiirlerinizde yeni sözcükler kullanmaktan çekinir misiniz?

-
4. Neden?

-
5. Sevdiğiniz, şiirlerinizde kullandığınız ya da kullanmak istediğiniz birkaç öztürkçe sözcük söyler misiniz?

-
6. Türkçe olmadığı, üstelik Türkçesi de bulunduğu halde kullanmadan edemediğiniz sözcükler var mı?

-
7. Hangileri bunlar?

-
8. Bu sözcüklere ayrı bir tutkunluğunuz olmalı?

-
9. Fransız ozan Valéry, "Şiir, dil içinde bir dildir." diyor. Bir ozan olarak siz bu görüşe katılıyor musunuz?

-
10. İzin verirseniz, neden? diye soracağım.

-
11. Bizde, şimdilerde durulur gibi olmakla birlikte, birtakım ozanların dili zorladıkları görülüyor. Bu zorlama, sözce, gerekli mi dil için?

-
12. a) Gereksiz buluyorsunuz demek? Ama, ozanın birazcık olsun dili zorlaması ona yeni olanaklar kazandırmaz mı?

b) Gerekli bulduğunuza göre, ozanlarımızın bunu başarıp başaramadığı üzerinde söyleyecekleriniz var mı? Yani, yeni olanaklar kazandırıyor mu dile bu?

-
13. Güzel Türkçe örneği diye gösterebileceğiniz herhangi bir şiirden birkaç dize söyler misiniz bize?

-
14. Bu dizeler üzerine diyecekleriniz var mı?

15. Sizi çok yorduk, ama bir ricamız daha var sizden: dinleyicilerimize bir şiirinizi kendi sesinizden dinletir misiniz lütfen?

16. Çok teşekkür ederiz Sayın ..... güle güle.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-196/1

1.- Sorunuzu iki yönden karşılamak gerektir, sanıyorum. Biri, Türkçenin, önüne çıkan her konuyu anlatmaya, işlemeye yeter bir dil olup olmadığıdır. Bu yönden alırsak, Türkçe, bir bakıma istediği konuyu dile getirmekte yeterlidir. Türlü konularda, türlü yazarlar, sayısız yapıtlar ortaya koymaktadırlar. Bunları yazanların, dil yönünden önemli bir yakınmaları pek duyulmuyor. Ancak, Türkçe başka dillere görümlü olmadan, kendi sınırları ve varlığı içinde istediği konuyu işlemeye yeterlidir, değildir diye alırsak, bunun karşılığı 'evet' olmayacaktır. Şiir diline gelince, bu dil, hepimizin konuştuğu ve yazdığı dilden bir bakıma ayrı değildir. ^{şöen} Kendisine gereken sözleri, Türkçe dediğimiz ortak kaynaktan sığıp alır. Öyle olunca, katıksız Türkçe ile şiir yazmanın -bugün için- pek kolay olmadığı sonucuna götürür bizi.

2.- Türkçeye, kendi başına buyruk, kendi kendine yeter bir anlatım gücü verebilmek için yapılacak işlerin başında, dilin arınmasını bir 'mesele' yapmak gelir. Genel anlamıyla yazarlarımızın bu işte 'tedirgin' olmaları gerektir. Bugün, hele genç kuşakların, dili arıtmak için verdikleri emek, ya da özen hiç te yabana atılacak soydan değildir. Ancak, eğer yanılmıyorsam, benim görebildiğimce, onların yaptığı, daha çok, gerekli Türkçe karşılıkları bulmak için, sözlüklere yanaşmak oluyor. Sözlüklerdeki ismi ölüdürler. Bunların, çoğu, yaşayan dilden ayrı, bir çivirinin yapmacığında ve tatsızlığında, utup kaldıkları, dile ölü doğdukları sık sık görülmektedir. Bizi yadırgatan, kulagımıza, nasıl diyeyim, Türkçe değilmiş gibi çarpanları var. Bunun bin nedeni şu olsa gerek: Eskiye bilmeden yeniye yapmak kolay olmuyor. Neyin karşılığını aramaktayız. Bugüne kadar işimizi görmüş olan, daha doğrusu işimizi gördürdüğümüz bir sözü atıp ta onun yerine başkasını koymaya kalkınca, içimizde bir kaygı ayaklanmalıdır: "Bu yeni söz dile ne denli yatkındır? Kulaga ne kadar yatkındır? Verdigi ses bizdinmidir? Bunun bir ayar taşı vardır, olmalıdır. Omsuz, bulunun karşılığın tutup tutmayacağı, işe yarayıp yaramayacağı kestirilemez.

Bu arıtma çabasının karşılaştığı engelleri de gözden uzak tutmamak gerektir. "edir bunlar?: a) Biz bir yandan, dile yüzyıllardır çöreklenmiş ve çoğunu Türkçe karşılıyabileceğimiz sözleri, kapıdan atarken, bacadan, batıdan aktarılan yüzlercesi, binlercesi, kurum gibi yağmaktadır. b) Kamunun dilinde arı-duru

karşılıklarının yaşayıp gittiğine bakmayarak, daha doğrusu bunları bilmediğimiz için, dilin yapısına da, zevkine de, sisine de uymayan yeni sözcükleri ortaya sürmeye kalkıyoruz. Bunların söylenişlerinin güzel olmasından, bizim sesimizi vermesinden vazgeçtik, kimi kez bir tekerlemenin güçlüklerine varıp dayanadıklarını görüyoruz, ister az, ister çok. c) Bu karşılıkları, nerde ise ayaküstü xxx

yakıştırıp dil pazarına çıkarıyoruz. ç)Attığımız eskiyi tanımıyoruz. Bugüne değin bunların hangi kavramları karşıladığını aramadan,onu tek bir kavramda dondurmak istiyoruz. Oysa,bir kelimenin sözlüktekilerden ayrı,kamunun dilinde de,yazarın kaleminde de zengin,çeşitli anlamları vardır,bunu gözden uzak tutuyoruz. Bu,hele,deyimlerde kendini apaçık belli ediyor. d) Dil incâ,çok ince,hassâs ,ancak anlayanların ve bilenlerin el sürebileceği bir karmaşık makina gibi değil de,hepimizin orasına burasına kurcaladığımız,kurcalayabileceğimiz bir çocuk oyuncuğu gibi alınıyor. Hepiz gerektikçe yeni sözler öne sürüyoruz,bunlarda bir birlik sağlayamadığımız gibi,türlü yönlerden hepimizce uygun görülenleri bulmak yolunda,dilin buyurduğu çetin emegin,titizliğin yok-sulu bulunuyoruz. Dil üzerinde tedirgin olan,onu bir sorun ve sorum olarak gören yazarlarımız yok değil,yazdıkları da pek güzel,yunmuş arınmış Türkçedir. İine de yukarıda sıraladığım nedenler,yabana atılır soydan görünmüyor bana. Bunlarda gerçeğin çok ötesine geçilmiş gibi sayılacak yerler varsa,bu,benim dil konusunda çekingen ve titiz görüşüme bağışlanmalıdır.Bir tanık vermenin belki bir yararı olur. Ben dili arıtma yolunda olan,ama başka kelimesini ve dündenberi'deki beri bözünü yabancı soydan sanıp ta Türkçe karşılık aramaya kalkan yüksek öğrenim yapmış kimselerle karşılaştım.

Ne yapmalı öyle ise?: İlk iş kamuya kulak vermektir. Bugün türlü yollar-dan edinmeye çalıştığımız dili,kamunun ağızında,yüzyıllardır kurulmuş,durulmuş bulacağımıza ~~güveniyorum~~ eksiksiz güveniyorum. Konuşulan dilin yanında ma-sallar,halk hikâyeleri,özanların deyişleri,türküler,manilir ve benzerleri a-radıklarımızın çoğunu bizi verecektir. İizim,bugüne kadar,daha çok kulaktan kapma yargılarla öteye ittığımız,Divan Edebiyatının şiirlerinde de,düz yazı-larında da,hangi türden olursa olsun bütün ürünlerinde,nice sözcükler,deyim-ler,anlatım zenginlikleri,en güç-begenir olanlarımızı bile doyuracak nite-likte ve azımsanmayacak sayıdadır. Biz bugün dilimizi,biraz ileri giderek söyleyim,yoktan var ediyormuş gibi davranıyoruz. Oysu bu dil,en azından siki-zinci yüzyıldan bu yana yazılmaktadır ve kim bilir kaç yüzyıllardır konuşul-maktadır ve yıllar boyunca,bir bakıma,işlenerek gelmiştir. Türkçe,hele somut kavramlar bakımından,başka dillerden yardım istemeyecek denli varlıklıdır. Çoğumuzun bulamadığımız her kavram için sığındığımız şey kamunun dilinde yok-tur, şeysiz konuşur o. Kendini anlatmak için güçlük çekmez. Bu bakımdan biz ona uymadığımız için,kimi kez açık kapıları yeniden açmaya uğraşıyoruz. Ozan-larımız ve eleştirmecilerimiz kafiye yerine karşılık ayak diyorlar. Peki ne-den? Bunca yüzyıldır ayak vardır,kafiye demektir; redif te vardır,ona da dö-ner ayak dendigini dilde araştıracı bir yazarımız söyledi. Öyle ise kafiye

uyak demek ne gerek. Bu bir örnektir.

Kamuya kulak vermemiz gerektiğini söylerken, bugün görümlü olduğumuz ve Türkçe karşılımlıkta güçlük çektiğimiz, yaşadığımız yüzyılın ortaya attığı nice kavramların herbirine kamu dilinde bir karşılık bulunacağını ileri sürdüğümü sanmazsınız, değil mi? yalnız, yeni karşılıklar ararken, bulup dil pazarına sürerken, bir yandan Türkçenin kendine göreliğini, kelime yapma yollarını, sesini, zevkini ve benzerlerine gözden ayırmamak gerektiğini söylemek istiyorum. Her takı, her kelimeye gidin bir tilsim olmuyor. Kimi kez ayağa takılmış küpe gibi göze de kulaga da batıyor. Türkçe karşılıklar bulma yolunda atılmaların ve atılmalıkların yanında bilginin, dil zevkinin, denemelerin, tartışmaların ve olduğundan çok daha titiz davranmaların gerek olduğuna inanıyorum. Karşılıklar üzerinde, her yandan ve her yönden ağırbaşlı eleştirmelerin, dilin arınması ve karşılıkların tutunması bakımından yararlı olacağını görüyorum.

3 ve 4.- Yeni sözcükler kullanmaktan neden çekineyim, çekinmiyorum. Yalnız, yeni, ya da arı Türkçe bir sözcüğü salt kullanmış olmak için kullanmadığımı belirtiyim. Bir başka deyişle, bunları şiirlerimde bulunsun diye kullanmıyorum, orada gerektir, işe yaramaktadır, onun için yer veriyorum.

Ben, çocukluğumu ve orta-öğretim yıllarımı Türk Galip Paşa'nın dilini a-laya aldığı bir yerde, bir toplumu kuran her soydan ve her kattan kişilerin arasında geçirdim. Bunu yadırgamak şöyle dursun, söylemek pek aykırı düşmezse, Türkçenin içinde bir başka Türkçe öğrenerek geldim İstanbul'a. Ve, bugün bakıyorum, dilin tatz, ses ve anlam bakımından yadırgamadığı her söz veya deyim, bana deha bir bildik gibi yakın gelmesi bundandır.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 088-196/2

5.- Çağrı, düş, ışımak, ötürü, yankı, yüce ve daha birçok benzerleri.

6.- Bunu hiç düşünmedim. Türkçesi bulunduğu halde kullanmadan edemeyeceğim bir söz varmı, yokmu, bilmiyorum. Dilin alışkanlığı, okuttuğum konunun dün ü gün çevreme yığıldıkları bir yana, Türkçesi varken yabancısını bile bile kullanmadan edemeyeceğim bir söz düşünemiyorum. Hiç olmazsa hemen şuracıkta düşünemiyorum.

7.- Bu sorunuz üzerine duraksadım. Düzüp koştuğum beş on deyiş içinde dilimden ayrılmaz gibi görünen bu soydan neler var diye; Budin Türküsü'nün son dörütlüğü şudur:

Gökyay'ım tarihi serbeser gezdim,
Susmuş yankıları söylettim, yazdım,
Budin'de aşına bir çehre sezdim,

Burada serbeserin de, aşınanın da, çehrenin de Türkçeleri var: Baştanba-
başa; bildik ve tanış; yüz. Yalnız bunu yazdığım yılı unuttum, çoktan. Şurasını
söyleyim ki bugün bu birkaç sözü kaldırıp yerine Türkçelerini koymaya kal-
kısam, bu dörtlüğü yeni baştan yazmaklığım gerekir. Bu ayrıca açıklanmak is-
teyen bir yönüdür işin.

8.- Bu sorunuzun karşılığı 6. ve 7. sorularınıza verdiğim karşılığın
içindedir, sanırım. Yalnız belirtmek isterim ki eğer bir tutku, bir düşkünlük
söz konusu ise, ben Türkçesi olan yabancı sözleri değil, Türkçe sözleri kullan-
maktan ^{oldu mu olası.} yanayım. En eski, en unutulmuş, dilden çoktan düşmüş olanlara tutkum bir
bakıma artuktur.

9 ve 10.- Valéry'nin bu sözünü katılıp katılmadığımı söylemeden önce
bundan ne anladığımı söylersen, belki daha belirli bir karşılık vermiş olurum.
Yazık ki, Valéry'nin bunu nerede sırasını getirip te söylediğini bilmiyorum.
'Şiir, dil içinde bir dildir' sözü, birkaç açıdan yorumlanabilir. Şiir, yazıl-
dığı dilin içinde ayrı bir dildir. Şiir dilinin kendine göre anlatım yolları,
kuruluşu, özellikleri, sözlere kattığı yeni anlamlar vardır, değiştirdiği anlam-
lar bile vardır desek, olur. Düz bir yazı, ya da konuşma dilinin dışında, şai-
rinin bile düz yazıya çeviremeyeceği, çevirmeye kalkınca birçok yönleri birden
yele gidecek, geriye de ölü bir kalıntı bırakacak olan bir niteliği vardır? İlk
bakışta, hepimizin ayak-üstü kolayca söyleyebileceğimizi sandığımız, hiç bir
kişiliği yokmuş gibi görünen mısralar vardır. Bunları çerçevelerinden çıkar-
ırsak, sözlerinin sırasını bozarsak, birden onlardaki sisin, büyüün de deye-
biliriz, yittiğini görürüz. Bunun nedenleri üzerinde durmanın yeri burası de-
gildir.

Valéry'nin sözünün ikinci yönü, şairin, Şeyh Galib'in dediği gibi bir baş-
ka lûgat tekellüm etmesidir. Yadırganacağından korkmazsak, denebilir ki, bu,
'şiir, dil içinde bir dil ise, şairinki bu ikinci dilde de ayrı bir dildir'.
Her şairin kendine göre, bütün başka benzerlerinden ayrı bir dili vardır. Ne-
tekim, tek tek herkesin, kanakini kim olduğunu belli eden, yüzünü görmeden kim
olduğunu apaçık kestirdiğimiz bir sesi vardır, işte o soydan. Ona benzer, o
denli de ayırd edici bir sesi vardır her şairin; şiirinde getirdiği, verdiği
xxx bir ses; şairse o kişi. Bunca şairden -sayılı ve adı belli olanları di-
yorum- s hiç birinin dili, ötekini andırmaz. Kişiliğe ulaşmış her şairin, Türkçe

5)

içinde ayrı bir dil konuştuğu, tanıklarıyla ortada, bir gerçektir.

11.- Ozanların dili zorlamaları bence gerekli değil; ozanın işi değil bu. Ozan, bize veya salt kendi kendine söylemek istediklerini, başka bir kaygısı olmadan söylemelidir. Hem yeni bir dil öğrenmek, hem de bununla şiir yazmak, bana kolay görünmüyor. Çok kez benzerlerinde gördüğümüz gibi, dile bu soydan güç-etmeler, mısra içinde kendini pek belli ediyor, bu yamayı görüyoruz: Bir yeni ve zorlama kelime, ötekilerin yanında yerine oturmamışsa, başka bir anlamda taşralı olduğu belli ise, göze pek çarpıyor. Daha açık söylemeye çalışayım: Şair bunu, dilinin ucuna kösteklenmeden, öylece geldiği gibi kullanmış değil de, bir özellik, bir kişilik, bir başkasına benzemezlik olsun diye kullanmışsa, sındırmemişse; ya da, dilin düzenini, şiirde olağandan öteye bozmuşsa, bunun ne ozana, ne de dile bir yararı olacağını, pek düşünemiyorum.

12^a.- Ozanın birazcık olsun dile güç-etmesi, ona yeni imkânlar kazandırır mı, kazandırmaz mı bilemem. Görünüş pek kazandırmadığıdır. Hem şiir dili bir bakıma ortak bir dil olmadığına göre, bunun ne denli gerçekleştirebileceği ayrı bir sorudur. Ben bu için, daha çok, şiirden başka alanlarda, daha verimli olacağını sanıyorum. Şiirin dili bir bakıma sınırlıdır, konuları ne denli çeşitlenirse çeşitlensin, şiir sayısı belli mısraların -bugünkü şiirimizde mısradan söz açmak ne kadar yerinde, ~~birkaçını~~ bu ayrı bir soru, - beş on kelimesi içinde bunu nasıl yapacak, yapsa da, okuyucusu yazarından az olan bir alanda bunu kamuya ne yolda mal edecek, bilinemez. ^{bu} iş nesrin işidir. Şairin kaygısı dile yeni bir kelime kazandırmaktan başka olsa gerek. Hem şair, ortak kelimeleri, yerine göre, kendince başka anlamda kullanarak, bunları gereğince sırayarak, neyi söylemek, yada gizlemek istiyorsa, ona göre yeni bir dil çatısı kurduğuna göre, ayrıca tek tek kelimelerden beklediği olmasa gerek.

13.- Dilsüzler haberini kulaksuz dinleyesi
Dilsüz kulaksuz sözünü can gerek anlayası

Bir kez yüzünü gören ömrünce unutmaya

İçin dışın mırdar ikin
Dost neylesin senin ile

Yanında bunca kulundan bir âdemî bile yok
Bevim bu nece seferdir ki ihtiyar ettin

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 089-196/2

6)

A sevdiğim, a sevdiceğim, a güzelim a ..

Hemen ağlayu geldim âleme ağlayu gittim ben,
Nan ol nilüferim kim suda bittim, su da yittim ben

Stanbulum, Aramanım, diyar-ı mülket-i Rûmum
Bedahşânım u Kıpçakım u Bağdadım, Horâsânım

Altı da bir, üstü de birdir yerin

14.--Bu mısraların, ben araya girmeden, kendilerini daha güzel anlattıkları-
rına inanıyorum, ve bunları sulandırıp tatlarını azaltmak istemiyorum.

Orhan Şaik Gökyay

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 089-196/2

(MÜZİK.)

A N A D İ L İ M İ Z

Bu program Türk Dil Kurumu ve Türkiye Radyoları'nın işbirliğiyle hazırlanmıştır.

(M Ü Z İ K)

DİL UZMANI -Sayın Dinleyiciler, şu anda "Bu Vatan Kimin?" adlı ulusal şiiriy-
le hepimizin tanıdığı şair Orhan Şaik Gökay var yanımızda. Dilsever ar-
kadaşım la ben, kendisini şiir dili üzerinde konuşturmak istiyoruz.

DİLSEVER - İzin verirseniz Sayın Gökay'a ilk soruyu ben sorayım.

DİL UZMANI - Buyurun.

DİLSEVER - Efendim, bugünkü Türkçeyi yeterli bulmayanlar var. Sizce, Türkçe-
miz bugün yeterli bir dil mi? Şunu da ekliyeyim hemen: Bugünkü Türkçeyle
istediğiniz her şeyi verebiliyor musunuz şiirlerinizde?

+ GÖKYAY - Sorunuzu iki yönden karşılamak gerekir, sanıyorum. Biri, Türkçenin,
önüne çıkan her konuyu anlatmaya, işlemeye yeter bir dil olup olmadığıdır.

DİLSEVER - Evet.

+ GÖKYAY - Bu yönden alırsak, Türkçe, bir bakıma istediği konuyu dile getirme-
ye yeterlidir. Türlü konularda, türlü yazarlar, sayısız ^{eserler} yapıtlar ortaya
koymaktadırlar. Bunları yazanların, dil yönünden önemli bir yakınmaları
pek duyulmuyor. Ancak, Türkçe başka dillere göremlü olmadan, kendi sınırları
ve varlığı içinde istediği konuyu işlemeye yeterli midir, değil mi-
dir diye alırsak, bunun karşılığı "evet" olmayacaktır.

DİLSEVER - Ya şiir dili için sorduğum?

+ GÖKYAY - Şiir diline gelince, bu dil, hepimizin konuştuğu ve yazdığı dilden
bir bakıma ayrı değildir. Kendisine gereken sözleri, Türkçe dediğimiz
ortak kaynaktan seçip alır. Öyle olunca soru, katıksız Türkçe bir şiir
yazmanın -bugün için- pek kolay olmadığı sonucuna götürür bizi.

DİL UZMANI - Söylediklerinizden, Türkçe'nin bugün için pek de yeterli sayılamıyacağı sonucuna ulaşıyoruz sanırım. O halde ne yapmalıyız onu yeterli bir dil yapmak için?

+ GÖKYAY - Türkçeye, kendi başına buyruk, kendi kendine yeter bir anlatım gücü verebilmek için yapılacak işlerin başında, dilin arınmasını bir "mesele" yapmak gelir. Genel anlamıyla yazarlarımızın bu işte "tedirgin" olmaları gerektir. Bugün, hele genç kuşakların dili arıtmak için verdikleri emek, ya da özen hiç de yabana atılacak soydan geçildir. Ancak, eğer yanılıyorsam, benim görebildiğimce, onların yaptığı, daha çok, gerekli Türkçe karşılıkları bulmak için, sözlüklere yanaşmak oluyor. Sözlüklerdeki ise ölüdürler. Bunların, ^{Çoğunun} çoğu, ^{yaşayan} yaşayan dilden ayrı, bir çevirinin yapacağına ^{da} ve tatsızlığında batıp kaldıkları, dile ölü doğdukları sık sık görülmektedir. Bizi yadırgatanları, kulağımıza, nasıl diyeyim, Türkçe değilmiş gibi çarpanları var.

DİLSEVER - Böyle olmasının bir nedeni var mı dersiniz?

+ GÖKYAY - Evet. Bunun nedeni şu olsa gerek: Eskiye bilmeden yeniye yapmak kolay olmuyor. Neyin karşılığını aramaktayız? Bugüne kadar işimizi görmüş olan, daha doğrusu işimizi gördüğümüz ^{ruhi} bir sözü atıp da onun yerine başkasını koymaya kalkınca, içimizde bir kaygı ayaklanmalıdır: Bu yeni söz dile ne denli yatkındır? Kulağa ne kadar yatkındır? Verdiği ses bizden midir? Bunun bir ayar taşı vardır, olmalıdır. Onsuz, bulunan karşılığın tutup tutmayacağı, işe yarayıp yaramayacağı kestirilemez.

DİLSEVER - Bu sözünüzden, dile, anlayanların yaklaşmasını önerdiğinizi sanıyorum.

+ GÖKYAY - Elbette. Dil, ince, çok ince, hassâs, ancak anlayanların ve bilenlerin el sürebileceği bir karmaşık makina ^{gibi} değil de, hepimizin orasını burasını kurcaladığımız, kurcalayabileceğimiz bir çocuk oyuncuğu gibi alınıyor. Hepimiz gerektikçe yeni sözler üne sürüyoruz, bunlarda bir birlik sağlayamadığımız gibi, türlü yönlerden hepimizce uygun görülenleri bulmak yolunda, dilin buyurduğu çetin emeğin, titizliğin yoksulu

bulunuyoruz. Dil üzerinde tedirgin olan, onu bir sorun ve sorum olarak gören yazarlarımız yok değil, yazdıkları da pek güzel, yunmuş arınmış Türkçedir.

DİLSEVER - Ama yine de dili arıtma yolunda olanların bu konuda bilgili olmaları gerektir, değil mi?

+ GÖKYAY - Elbette. Bir tanık vermemin belki yararı olur. Ben, dili arıtma yolunda olan, ama başka kelimesini ve düindenberi'deki beri sözüni yabancı soydan sanıp da Türkçe karşılık aramaya kalkan yüksek öğrenim yapmış kimselerle karşılaştım.

DİLSEVER(güler) - Demek öyleleri de varmış...

DİL UZMANI - Ne yapmalı öyle ise?

+ GÖKYAY - İlk iş kamuya kulak vermektir. Bugün türlü yollardan edinmeye çalıştığımız dili, kamunun ağzında, yüzyıllardır kurulmuş, durulmuş bulacağımıza eksiksiz güveniyorum.

DİL UZMANI - Halk türkçesini salık veriyorsunuz yani...

+ GÖKYAY - Türkçe, hele somut kavramlar bakımından, başka dillerden yardım istemeyecek denli varlıklıdır. Çoğumuzun bulamadığımız her kavram için sığındığımız sey kamunun dilinde yoktur, sey'siz konuşur o. Kendini anlatmak için güçlük çekmez. Bu bakımdan biz ona uymadığımız için, kimi kez açık kapıları yeniden açmaya uğraşıyoruz. Ozanlarımız ve eleştirmecilerimiz kafiye yerine uvak diyorlar. Peki, neden? Bunca yüzyıldır ayak vardır, kafiye demektir; redif de vardır, ona da döner ayak dendiğini dilde araştırmacı bir yazarımız söyledi. Öyle ise kafiye'ye uvak demek ne gerek? Bu bir örnektir.

DİL UZMANI - Evet, edebiyat terimi olarak kafiye yerine ayak sözcüğü var ana dilimizde. Kullanılmalı bu, bence. Peki, sayın Gökyay, karşılıklar bulma yolunda yapılan atılğanlıklar konusunda bir diyeceğiniz var mı bize?

+ GÖKYAY - Türkçe karşılıklar bulma yolunda atılmaların ve atılğanlıkların yanında bilginin, dil zevkinin, denemelerin, tartışmaların ve olduğundan çok daha titiz davranmaların gerek olduğuna inanıyorum. Karşılıklar

üzerinde, her yandan ve her yönden ağırbaşlı eleştirmelerin, dilin arınması ve karşılıkların tutunması bakımından yararlı olacağını görüyorum. DİLSEVER - Şiirlerinizde yeni sözcükler kullanmaktan çekinip çekinmediğinizi öğrenmek isterdik.

+ GÖKYAY- Yeni sözcükler kullanmaktan neden çekineyim, çekinmiyorum. Yalnız, yeni, ya da arı Türkçe bir sözcüğü salt kullanmış olmak için kullanmadığımı belirteyim. Bir başka deyişle, bunları şiirlerimde bulunsun diye kullanmıyorum, orada gerektir, işe yaramaktadır, onun için yer veriyorum. DİL UZMANI - Sevdığınız, şiirlerinizde kullandığınız ya da kullanmak istediğiniz birkaç öz Türkçe sözcük söyler misiniz?

+ GÖKYAY - Çağrı, düş, ışına, ötürü, yankı, yüce ve daha birçok benzerleri. DİL UZMANI - Peki, Türkçe olmadığı, üstelik Türkçesi de bulunduğu halde kullanmadan edemediğiniz sözcükler var mı?

+ GÖKYAY - Bunu hiç düşünmedim. Türkçesi bulunduğu halde kullanmadan edemeyeceğim bir söz var mı, yok mu, bilmiyorum. Dilin alışkanlığı, okuttuğum ^{konunun} okunmuş dün ü gün çevreme yığdıkları bir yana, Türkçesi varken yabancı-sını bile bile kullanmadan edemeyeceğim bir söz düşünemiyorum. Hiç olmazsa hemen şuracıkta düşünemiyorum.

DİL UZMANI - Sayın Gökyay, sizin "Budin Türküsü" adlı bir şiiriniz var; o şiirinizin son dördüğü şöyle:

Gökyay'ım tarihi serbeser gezdim,
Susmuş yankıları söylettim, yazdım,
Budin'de aşına bir çehre sezdim,
Ne hoş Türkçe öter kuşu Budin'in.

+ GÖKYAY - Evet, böyle biter o şiirim.

DİL UZMANI - Peki, burdaki serbeser, aşına, çehre gibi sözcükler için bugün diyecekleriniz yok mu bize?

+ GÖKYAY - Buradaki serbeser'in de, aşına'nın da, çehre'nin de Türkçeleri var: Baştanbaşa; bildik ve tanış; yüz. Yalnız bunu yazdığım yılı unuttum, çoktan. Şurasını söyleyim ki bugün bu birkaç sözü kaldırıp yerine Türkçelerini koymaya kalkışsam, bu dördüğü yeni baştan yazmaklığım gerekir. Bu

ayrıca açıklanmak isteyen bir yönü'dür işin.

DİL UZMANI - Şimdi açıklamak isteğini duymuyorsunuz anlaşılır. Ben de bir başka soruya geçeyim öyleyse. Fransız ozanı Valéry, "Şiir, dil içinde bir dildir." diyor. Bir ozan olarak siz bu görüşe katılıyor musunuz?

+ GÖKYAY - Valéry'nin bu sözüne katılıp katılmadığımı söylemeden önce bundan ne anladığımı söylersem, belki daha belirli bir karşılık vermiş olurum.

DİL UZMANI - Nasıl isterseniz...

+ GÖKYAY - Yazık ki, Valéry'nin bunu nerede sırasını getirip de söylediğini bilmiyorum. "Şiir, dil içinde bir dildir." sözü, birkaç açıdan yorumlanabilir. Şiir, yazıldığı dilin içinde ayrı bir dildir. Şiir dilinin kendine göre anlatım yolları, kuruluşu, özellikleri, sözlere kattığı yeni anlamlar vardır, değiştirdiği anlamlar bile vardır desek, olur. Düz bir yazı, ya da konuşma dilinin dışında, şairinin bile düzyazıya çeviremeyeceği, çevirmeye kalkınca birçok yönleri birden yele gidecek, geriye de ölü bir kalıntı bırakacak olan bir niteliği vardır. İlk bakışta, hepimizin ayak-üstü kolayca söyleyebileceğimizi sandığımız, hiçbir kişiliği yokmuş gibi görünen mısralar vardır. Bunları çerçevelerinden çıkarırsak, sözlerinin sırasını bozarsak, birden onlardaki sesin, büyüğün de deyebiliriz, yittiğini görürüz. Bunun nedenleri üzerinde durmak uzun iş.

DİLSEVER - Valéry'nin sözü üzerine söyleyecekleriniz bitmedi sanırım...

+ GÖKYAY - Evet. Valéry'nin sözünün ikinci yönü, şairin, Şeyh Galib'in dediği gibi bir başka lûgat tekellüm etmesi'dir. Yadırganacağından korkmazsak, denebilir ki, bu, "şiir; dil içinde bir dil ise, şairinki bu ikinci dilde de ayrı bir dildir."

DİLSEVER - Yani, her şairin ayrı dili olduğunu söylemek istiyorsunuz.

+ GÖKYAY - Evet. Her şairin kendine göre, bütün başka benzerlerinden ayrı bir dili vardır. Netekim, tek tek de herkesin, kim olduğunu belli eden, yüzünü görmeden de kim olduğunu apaçık kestirdiğimiz bir sesi vardır; işte o soydan, ona benzer, o denli de ayırd edici bir sesi vardır her şairin; şiirinde getirdiği, verdiği bir ses; şairse o kişi. Bunca şairden -sayılı

ve adı belli olanları diyorum- hiçbirinin dili, ötekini andırmaz. Kişiliğe ulaşmış her şairin, Türkçe içinde ayrı bir dil konuştuğu, tanıklarla ortada, bir gerçektir.

DİLSEVER - Elbette; kendi payıma, bu söylediklerinizi şiir dilinin özellikleri arasına katıyorum. Burdan, şöyle bir soruya geçmek isterim: Bizce, şimdilerde durulur gibi olmakla birlikte, birtakım ozanların dili zorladıkları görülüyor. Bu zorlama, sizce, gerekli mi dil için?

+ GÖKYAY - Ozanların dili zorlamaları bence gerekli değil; ozanın işi değil bu. Ozan, bize veya salt kendi kendine söylemek istediklerini, başka bir kaygısı olmadan söylemelidir.

DİLSEVER - Gereksiz buluyorsunuz demek? Ama ozanın birazcık olsun dili zorlaması ona yeni olanaklar kazandırmaz mı?

+ GÖKYAY - Ozanın birazcık olsun dile güç-etmesi, ona yeni imkânlar kazandırır mı, kazandırmaz mı bilmem. Görünüş pek kazandırmadığıdır. Hem şiir dili bir bakıma ortak bir dil olmadığına göre, bunun ne denli gerçekleşebileceği ayrı bir sorudur.

DİLSEVER - Evet.

+ GÖKYAY - Ben bu işin, daha çok, şiirden ~~şık~~ başka alanlarda, daha verimli olacağını sanıyorum. Şiirin dili bir bakıma sınırlıdır, konuları ne denli çeşitlenirse çeşitlensin, şiir sayısı belli mısraların -bugünkü şiirimizde mısradan söz açmak ne kadar yerinde, bu ayrı bir doru- beş on kelimesi içinde bunu nasıl yapacak, yapsa da, okuyucusu yazarından az olan bir alanda bunu kamuya ne yolda mal edecek, bilinemez.

DİLSEVER - O halde bu işi nesir görsün mü diyeceğiz?

+ GÖKYAY - Evet. Bu iş nesrin işidir. Şairin kaygısı dile yeni bir kelime kazandırmaktan başka olsa gerek. Hem şair, ortak kelimeleri, yerine göre, kendince başka anlamda kullanarak, bunları gereğince sıralayarak, neyi söylemek, ya da gizlemek istiyorsa, ona göre yeni bir dil çatısı kurduğuna göre, ayrıca tek tek kelimelerden beklediği pek olmasa gerek.

DİL UZMANI - Evet, şairin işi güzellik yaratmada; Türkçeyi güzel kullanmada. Peki, güzel Türkçe örneği diye gösterebileceğiniz herhangi bir şiirden

birkaç dize söyler misiniz bize?

+ GÖKYAY - Hay hay, okuyalım: *Söyleyim:*

"Bir kez yüzünü gören ömrünce unutmaya"

DİL UZMANI - Bu kadar mı?

+ GÖKYAY - Peki, iki mısra daha size:

"İçin dışın mirdar iken
Dost neylesin senin ile"

DİL UZMANI - Teşekkür ederiz. Sizi çok yorduk, ama bir ricamız daha var sizden.

+ GÖKYAY - Buyurun.

DİL UZMANI - Dinleyicilerimize bir şiirinizi kendi sesinizden dinletir misiniz lütfen?

+ GÖKYAY - *pekiy* Hay hay, bir şiirimi okuyalım:

DİL UZMANI - Çok teşekkürler Sayın Orhan Şaik Gökyay. Güle güle.
Sayın Dinleyiciler, on beş gün sonra yine bu saatte buluşmak umuduyla
bu programımızı burada bitiriyoruz. Hoşça kalın.

(MÜZİK)

A N A D İ L İ M İ Z

Bu program Türk Dil Kurumu ve Türkiye
Radyoları'nın işbirliğiyle hazırlanmıştır.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-196/3